FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

GRAU DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

TREBALL DE FI DE GRAU

Curs 2025-2026

La traducció de la literatura infantil japonesa al català: anàlisi de problemes i tècniques de traducció

Georgina Benedí Gisbert

1666941

TUTORA

Sandra Ruiz Morilla

Barcelona, 31 de maig del 2026

UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

Dades del TFG

Títol: La traducció de la literatura infantil japonesa al català:
anàlisi de problemes i tècniques de traducció
La traducción de la literatura infantil japonesa al catalán:
análisis de problemas y técnicas de traducción
Translation of Japanese Children's Literature into Catalan:
An Analysis of Translation Problems and Technics

Autora: Georgina Eleonora Benedí Gisbert
Tutora: Sandra Ruiz Morilla

Centre: Facultat de Traducció i Interpretació, UAB

Estudis: Grau en Traducció i Interpretació

Curs acadèmic: 2025-2026

Paraules clau: literatura infantil, problemes de traducció, onomatopeies, tècniques de traducció, registre, llenguatge, caracterització, referents culturals, japonès, català
Literatura infantil, problemas de traducción, onomatopeyas, técnicas de traducción, registro, lenguaje, caracterización, referentes culturales, japonés, catalán
Children’s literature, translation problems, onomatopoeia, translation techniques, register, language, characterization, cultural references, japanese, catalan

Resum del TFG

Aquest treball analitza diversos problemes de traducció que estan presents en la literatura infantil japonesa, i estudia les possibles tècniques i estratègies de traducció per poder adaptar-los al català. L’objectiu principal és identificar quines apareixen amb més freqüència en aquest tipus de textos i valorar quines tècniques de traducció permeten conservar millor la funció comunicativa de l’obra per al públic infantil.

El marc teòric parteix estudiant la literatura infantil i els problemes de traducció, amb una atenció especial a la teoria de l’Skopos de Hans-Josef Vermeer. A partir d’aquest enfocament, el lector infantil és entès com una persona que es troba en les primeres etapes de lectura autònoma i que necessita una traducció adequada a les seves capacitats de lectura.

Per a la part pràctica s’ha elaborat una guia d’anàlisi basada en diversos contes infantils japonesos disponibles a la plataforma Tadoku Free Books. Els fragments seleccionats s’han agrupat en tres categories principals: referents culturals i adaptació cultural, les onomatopeies, i el llenguatge i registre dels personatges. Cada fragment s’ha estudiat tenint en compte el seu context narratiu, el problema de traducció que presenta i les possibles solucions traductològiques.

Resumen

Este trabajo analiza varios problemas de traducción que están presentes en la literatura infantil japonesa, y estudia las posibles técnicas y estrategias de traducción para poder adaptarlos al catalán. El objetivo principal es identificar cuáles aparecen con más frecuencia en este tipo de textos y valorar qué técnicas de traducción permiten conservar mejor la función comunicativa de la obra para el público infantil.

El marco teórico parte estudiando la literatura infantil y los problemas de traducción, con una atención especial a la teoría de lo Skopos de Hans-Josef Vermeer. A partir de este enfoque, el lector infantil es entendido como una persona que se encuentra en las primeras etapas de lectura autónoma y que necesita una traducción adecuada a sus capacidades de lectura.

Para la parte práctica se ha elaborado una guía de análisis basado en varios cuentos infantiles japoneses disponibles a la plataforma Tadoku Free Books. Los fragmentos seleccionados se han agrupado en tres categorías principales: referentes culturales y adaptación cultural, las onomatopeyas, y el lenguaje y registro de los personajes. Cada fragmento se ha estudiado teniendo en cuenta su contexto narrativo, el problema de traducción que presenta y las posibles soluciones traductologicos.

Abstract

This work examines several translation problems commonly found in Japanese children's literature and explores possible strategies for adapting them into Catalan. Its main objective is to identify the most frequent translation challenges and evaluate which translation techniques best preserve the communicative function of the original work for young readers.

The theoretical framework starts by studying children's literature and translation problems, with special attention to Hans-Josef Vermeer's Skoppos theory. From this approach, child readers are understood as a person who is in the early stages of autonomous reading and who needs a translation appropriate to their reading abilities.

The practical section consists of an analytical guide based on several Japanese children's stories available on the Tadoku Free Books platform. The selected fragments have been grouped into three main categories: cultural references and cultural adaptation, onomatopoeias, and the language and register of the characters. Each fragment has been studied taking into account its narrative context, the translation problem it presents and the possible translational solutions.

Agraïments

En primer lloc, voldria expressar el meu agraïment a la tutora i al professorat, especialment al de llengua japonesa, ja que ha estat gràcies a la seva docència que he assolit el nivell necessari per poder dur a terme un anàlisis en la traducció entre les dues llengües que més m'apassionen; el japonès i el català.

També voldria agrair profundament el suport de la gent que m'ha acompanyat durant tot aquest camí. En especial, a la mare, al meu germà, al meu oncle i a les meves millors amigues, la Noa i la Violeta, que han estat al meu costat durant tot el procés.

Índex

1.- Introducció
    1.1. Objectius del treball
        1.1.1. Objectiu general
        1.1.2.Objectius específics
    1.2. Justificació del tema
    1.3. Estructura del TFG
2. Marc teòric
    2.1. La literatura infantil com a objecte de traducció
        2.1.1. Definició
        2.1.2. Característiques
    2.2. Els problemes de traducció
        2.2.1 Definició
        2.2.2. Classificacions
    2.3. Estratègies i tècniques de traducció
        2.3.1. Distinció clara entre «tècnica» i «estratègia»
        2.3.2. Tècniques de traducció
3. Marc pràctic
    3.1. Metodologia
        3.1.1. Corpus seleccionat: procediment d'identificació i criteris de selecció dels fragments
    3.2. Guia de traducció infantil del japonès al català
        3.2.1. Grup 1, referents culturals
        3.2.2. Grup 2, les onomatopeies
            3.2.2.1. Subgrup 1
            3.2.2.2. Subgrup 2
        3.2.3. Grup 3, llenguatge i registre
4. Conclusions
5. Bibliografia
    5.1. Marc teòric
    5.2 Marc pràctic

1.Introducció

1.1. Objectius del treball

1.1.1. Objectiu general

Aquest treball té com a objectiu principal analitzar els problemes de traducció que es poden derivar de les diferències culturals entre el Japó i Catalunya en el marc concret de la literatura infantil. Això es farà a partir de l'estudi de fragments de textos narratius escrits originalment en japonès destinats a infants. La finalitat és formular una proposta de guia orientativa per a la traducció del japonès al català, especialment per a lectors que s'estan iniciant en la lectura autònoma.

1.1.2. Objectius específics

Per assolir aquest objectiu general, el treball es proposa a:

- Primerament, a identificar i descriure els principals problemes de traducció tant culturals com lingüístics que poden sorgir en la traducció de textos narratius en japonès adreçats a un públic infantil.
- A més, un cop identificats els problemes, a organitzar-los per poder-los analitzar profundament. Concretament el treball se centrarà en tres grups: els referents culturals, les onomatopeies i el llenguatge i registre dels personatges.
- A banda, a examinar les estratègies i tècniques de traducció que han estat utilitzades per resoldre aquests problemes, a partir de l'anàlisi de fragments dels textos seleccionats.
- Finalment, a proposar criteris i solucions de traducció adequades al públic infantil, tot considerant factors com ara l'edat dels lectors, el seu nivell de competència lectora i la funció del text traduït.

1.2. Justificació del tema

La importància d'aquest treball es justifica en tres aspectes: l'acadèmic, el social i el professional.

Des d'una perspectiva acadèmica, el treball se situa en un àmbit específic: la traducció de literatura infantil del japonès al català. La traducció de literatura infantil constitueix actualment un àmbit d'investigació consolidat dins dels estudis de traducció. De fet, durant les darreres dècades s'ha observat un increment notable dels estudis dedicats específicament a aquest camp (Tabbert, 2002)[1], la sistematització de problemes i la classificació de tècniques aplicades a la combinació lingüística japonès-català no sembla haver estat gaire abordada en la bibliografia ja existent. Per aquest motiu, la distància lingüística i cultural entre el japonès i el català contribueix a justificar l'interès en estudis aplicats centrats en aquesta combinació lingüística.

Des d'un punt de vista social i cultural, la presència d'obres d'origen japonès (com ara el manga, la literatura traduïda, les sèries d'*anime* i les pel·lícules) tant en el mercat editorial com a l'audiovisual suggereixen que l'interès per aquesta cultura a Catalunya, especialment entre el públic jove, va en augment. A més, esdeveniments com el Saló del Manga de Barcelona, que cada any apleguen un gran nombre d'assistents[2], són un indicador de que l'interès en la cultura popular japonesa no fa més que créixer a la nostra terra[3]. En aquest context, facilitar l'accés a les obres literàries d'origen japonès adaptades adequadament al públic infantil català esdevé una qüestió rellevant en l'àmbit de la traducció i en el de la «mediació cultural», és a dir, del procés mitjançant el qual es fan accessibles realitats culturals diferents a un públic nou.

Finalment, des d'una perspectiva professional, la traducció del japonès al català en l'àmbit de la literatura infantil planteja reptes específics d'adaptació lingüística i cultural que els traductors han d'afrontar en la seva pràctica. En aquest sentit, es fa necessari disposar d'estudis aplicats que identifiquin aquests problemes i que sistematitzin les possibles estratègies i tècniques de traducció per poder abordar-los de manera efectiva.

En conjunt, aquests tres factors justifiquen la necessitat d'un estudi centrat en l'anàlisi tant dels problemes culturals com del lingüístics en la traducció del japonès al català per a un públic infantil.

1.3. Estructura del TFG

Ja que l'objectiu d'aquest treball és fer una guia destinada a traductors ha estat plantejat amb un enfocament pràctic. El treball es divideix en dues parts: el marc teòric i el marc pràctic.

En el marc teòric es tracta la literatura infantil i la seva traducció com a objecte d'estudi. A més, s'hi defineixen i es classifiquen els principals problemes de traducció, així com les tècniques i les estratègies que permeten resoldre'ls.

En el marc pràctic es presenta la metodologia que s'ha dut a terme i es desenvolupa la guia de traducció a partir de fragments concrets de contes seleccionats.

La guia s'organitza de manera estructurada i es divideix en tres grups, amb l'objectiu de facilitar la identificació dels problemes de traducció i de proposar les tècniques més adequades per resoldre'ls. L'anàlisi de cada grup inclou apartats com ara la contextualització, la identificació del problema present i una proposta de traducció justificada.

2. Marc teòric

2.1. La literatura infantil com a objecte de traducció

2.1.1. Definició

La literatura infantil es defineix com a obra estètica destinada a un públic infantil (Bortolussi, M. 1985, *Análisis teórico del cuento infantil* p.16)[4], tot i que els límits d'edat del que s'entén com a «públic infantil» poden variar segons els autors i les editorials. En aquest treball, l'anàlisi se centrarà en textos destinats a lectors en etapa de lectura autònoma inicial, aproximadament entre els cinc i els vuit anys.

Durant el procés de producció, tant l'escriptor com el traductor tenen en compte el lector destinatari i les seves característiques, fet que influeix en les decisions que s'adopten al llarg del text.

Així, un text que s'adreça a especialistes tendeix a pressupostar coneixements previs, mentre que un de destinat a estudiants o a lectors no especialitzats prioritza la claredat i l'accessibilitat. Aquesta idea ha estat conceptualitzada per Hans-Josef Vermeer (1930 - 2010) amb el terme «skopos», que prové del grec « σκοπός» i significa «propòsit»[5]. Aquest terme defensa que el factor determinant en la traducció és el propòsit (skopos) que ha de complir el text en la cultura d'arribada, per sobre d'una reproducció exacte del text original. Per assegurar que la funció es compleixi adequadament s'ha de considerar com és el perfil del lector esperat, i Vermeer destaca que el públic pot no ser el mateix que tenia el text original a l'hora de traduir-se. Per exemple, una notícia publicada originalment en un periòdic espera un públic adult amb uns coneixements mínims de qüestions de nivell nacional. Això significa que la notícia pot prescindir d'explicacions, com ara no especificar les sigles «PP» en referència al partit polític. En canvi, la traducció d'aquesta notícia en japonès no es podria permetre

sigles o referències a esdeveniments passats de la història política espanyola. En aquest treball l'skopos és l'eix central.

Quan això s'adapta al públic infantil hi ha moltes més qüestions a tenir en consideració, ja que cal tenir en compte factors com la capacitat de seguir el fil narratiu, el manteniment de l'atenció, la comprensió del contingut, i l'adequació del text a l'edat del lector. . Per aquest motiu, la traducció de literatura infantil acostuma a requerir una atenció especial a les necessitats del públic receptor i als processos de mediació cultural que faciliten la comprensió del text (cf. Lathey, 2015)[6]

Aquesta àrea de la literatura en català ha estat objecte d'atenció acadèmica, com mostren les aportacions de diversos estudiosos que han contribuït a la seva definició i al seu anàlisi com a objecte literari, com ara els treballs de Colomer (2009) i Lluch (2009).[7]

2.1.2. Característiques

És a dir, a partir d'aquesta definició, es pot deduir que la literatura infantil no es defineix només per les seves característiques formals, sinó que més aviat pel públic al qual s'adreça. Ara bé, què entenem exactament per conceptes com «infantil», «infantesa», o «infant»?

Els conceptes d'«infant» i «infantesa» no tenen una definició única o fixa, sinó que depenen del context social i històric en què s'utilitzen (Ariès, 1988)[8]. Això significa que allò que es considera adequat per al públic infantil pot variar segons l'època i la cultura.

En el cas de la literatura infantil, això es veu reflectit en la manera en què es construeixen els textos, que tenen en compte les capacitats de comprensió, els coneixements previs i els interessos del lector al qual es dirigeixen. Així, els continguts i la forma dels textos no són neutres, sinó que responen a una idea concreta del que és un infant en un determinat context.

A més, cal tenir present que aquesta idea de què és adequat pels infantis i que no, no prové dels mateixos nens, sinó que la construeixen diversos agents adults. Segons Shavit (1986)[9], la literatura infantil es troba condicionada per les normes i expectatives del sistema educatiu i dels adults que la produeixen, seleccionen i transmeten als infants. Això vol dir que són els autors, els editors, els traductors, i en un sentit més ampli les famílies i les institucions educatives les que determinen quins

continguts es consideren apropiats i de quina manera s'han de presentar. Aquest factor influeix directament en la forma final dels textos destinats al públic infantil.

En el cas concret de la traducció aquesta adaptació és un aspecte molt important. El traductor no només trasllada paraules d'una llengua a una altra, sinó que també pren decisions relacionades amb necessitats i característiques del públic, tot seguint la idea construïda per aquests agents. Aquesta perspectiva es pot relacionar amb la teoria de l'Skopos desenvolupada per Hans-Josef Vermeer, segons la qual les decisions de traducció han de respondre a la finalitat que tindrà el text en la cultura d'arriba. Així, en la literatura infantil, les estratègies de traducció estan condiciones tant per les característiques dels lectors com per funció que es vol que compleixi l'obra traduïda.

En conseqüència, entendre què s'entén per «infant» en cada context és fonamental per analitzar la literatura infantil i els processos d'adaptació que intervenen en la seva traducció.

Partint d'aquest marc teòric, en aquest treball s'adopta una perspectiva específica pròpia sobre el lector infantil, que els entén com a «persona en les primeres etapes de lectura autònoma», és a dir, infants que ja poden llegir per si mateixos però que encara estan desenvolupant les seves competències lectores. Amb aquesta definició considerar el lector infantil com un subjecte actiu en el procés de lectura, capaç i amb criteri propi, tot i que aquestes capacitats encara es troben en desenvolupament.

Per tant, l'anàlisi que es durà a terme en aquest treball es farà des d'una perspectiva funcionalista, ja que les decisions de traducció es prenen segons la funció que ha de complir el text. És a dir, que la traducció no es planteja com una simple reproducció exacte i literal del text original, sinó com un procés en el qual es tenen en compte tant el destinatari com el propòsit del text alhora.

Més concretament, en aquest treball se seguirà la perspectiva teòrica d'Antonio Mendoza Fillola, especialment la que desenvolupa a *Función de la literatura infantil y juvenil en la formación de la competencia literaria*[10]. En aquesta obra, Mendoza explica que una de les funcions principals de la literatura infantil i juvenil és el desenvolupament de la competència literària del lector. Mendoza entén per competència literària

> L'objectiu formatiu de la lectura literària és el desenvolupament de la competència literària i de cadascun dels seus components, entre els quals destaquen, a mode de blocs integrats, la competència lectora i, particularment, el intertexto del lector. La Literatura Infantil i Juvenil és un conjunt de produccions de signe artístic literari, de trets comuns i compartits amb altres produccions literàries - també amb produccions d'altres codis semiòtics- a les quals es té accés en primerenques etapes de formació lingüística i cultural. (Mendoza Fillola, 2010, p. 1, traducció pròpia).

Aquesta definició explica que la lectura literària no és només un procés de comprensió lectora, sinó que també és una activitat complexa que implica la interpretació, la relació amb altres textos i la construcció del significat. Per situar millor aquesta idea en el marc d'aquest treball en concret, com es tracta d'un text que prové d'un context cultural molt llunyà i desconegut pel nostre públic objectiu molts dels referents culturals no formaran part de l'experiència prèvia del lector. Per aquest motiu, tant la interpretació com les relacions intertextuals són difícils i en ocasions, impossibles. Això ens porta a buscar un text final que, a través de diferents tècniques i estratègies, sigui capaç d'adaptar-se a aquest context i mantenir tant el seu missatge com la seva funció. A més, ja que s'ha establert el nostre públic com a «persones en les primeres etapes de lectura autònoma», no es pressuposarà cap competència literari prèvia que estigui ja consolidada, així que les traduccions es plantejaran amb l'objectiu de facilitar aquest desenvolupament mitjançant l'ús d'estructures clares, senzilles i ben diferenciades que permetin al lector iniciar-se en la interpretació del text literari.

A més, Mendoza destaca que aquestes obres són sovint les primeres manifestacions estètiques, tant orals com escrites, amb les què l'infant entra en contacte, i que actuen, per tant, com a mediadores en l'accés a la cultura i al sistema literari. En aquest sentit, assenyala que «cal destacar que aquestes obres són les primeres manifestacions […] a través del llenguatge des de les quals l'individu accedeix a la cultura del seu grup» (Mendoza, 2010, p. 1, traducció pròpia). En aquest treball la idea que es defensa és que la literatura infantil no només actua com a via d'accés a la cultura pròpia, sinó que també com a primer contacte amb una cultura externa. Així, el lector no només s'inicia en el seu sistema literari propi, sinó que també s'enfronta a referents culturals nous. Per això, en conseqüència, ja que ha de facilitar tant el desenvolupament de la competència literària com de la comprensió d'una realitat cultural diferent, la traducció adquireix un paper fonamental com a una eina de mediació.

2.2. Els problemes de traducció

2.2.1. Definició

La traducció és un àmbit que porta sent un objecte d'estudi des de fa segles. Tanmateix, la consolidació de la traducció com a una disciplina acadèmica independent d'altres és relativament recent. Un dels moments més rellevants en aquest procés és la proposta de James S. Holmes a *The Name and Nature of Translation Studies* (1972)[11], obra en què

planteja la necessitat d'establir uns estudis de traducció específics i diferenciats amb una entitat pròpia dins de l'àmbit acadèmic.

Des d'aleshores, nombrosos investigadors han continuat desenvolupant aquest camp d'estudi des de diferents punts de vista, entre els quals destaquen autores com Amparo Hurtado Albir o Christiane Nord, que han contribuït a definir i a analitzar la traducció com a un objecte d'estudi teòric.

Aquest àmbit rep habitualment el nom de «traductologia», tot i que també se l'ha anomenat d'altres maneres, com ara «estudis de la traducció» o bé «ciències de la traducció». Les diferents corrents de pensament que hi ha dins d'aquesta disciplina han descrit la traducció des de perspectives molt diverses. Tanmateix, el concepte de «problema de traducció» és un dels conceptes que apareix amb més freqüència en les diferents perspectives teòriques, ja que permet analitzar les dificultats que poden sorgir durant el procés traductor i les estratègies utilitzades per resoldre-les.

Hurtado Albir (2011, p. 286)[12], per exemple, defineix els problemes de traducció com «les dificultats (lingüístiques, extralingüístiques, etc.) de caràcter objectiu amb què pot trobar-se el traductor a l'hora de dur a terme una tasca traductora» (traducció pròpia). Tanmateix, l'autora matisa que la identificació d'aquests problemes no és absoluta, sinó que també depèn del coneixement, l'experiència i la competència del traductor, tal i com explica a:

> A l'hora de definir els problemes de traducció i les dificultats ha de tenir-se en consideració en tot moment si el traductor és un expert o si encara es troba en formació (i en quin nivell), ja que aquest fet influeix molt en el procés de sistematització dels problemes de traducció i en els criteris de resolució de problemes (Hurtado Albir, 2011, p. 286, traducció pròpia).

Aquesta idea resulta especialment rellevant en el context d'aquest treball ja que molts dels elements presents en la literatura infantil japonesa, com ara els referents culturals, les onomatopeies o altres característiques del llenguatge i del registre, poden esdevenir problemes de traducció en funció del coneixement cultural i lingüístic del traductor. Per poder partir d'una base establerta, només s'assumirà un cert nivell en la llengua, però no s'assumirà pas cap nivell de coneixement en específic en altres àmbits del context japonès. Això s'estableix d'aquesta manera per aconseguir realitzar una guia que pugui ser utilitzada per tota mena de traductors, siguin professionals o no, que es trobin treballant una obra que entri en el marc d'aquest treball.

Uns anys abans, Christiane Nord va proposar una distinció conceptual entre dificultats de traducció i problemes de traducció. Segons l'autora, les dificultats de traducció tenen un caràcter subjectiu i individual, ja que depenen de factors com l'experiència, els coneixements o les capacitats concretes del traductor. En canvi, els problemes de traducció tenen un caràcter més general, perquè són dificultats inherents

al mateix text i poden afectar qualsevol traductor, independentment del seu nivell o experiència:

> Les dificultats de traducció són subjectives, individuals, i interrompen el procés de traducció fins que són superades mitjançant les eines adequades, mentre que els problemes de traducció són intersubjectius, generals, i han de ser resolts mitjançant procediments translatius que formen part de la competència traductora (Nord, 1988, traducció pròpia). [13]

En aquest treball s'adopta la definició proposada per Nord, i es farà referència als problemes i les dificultats de traducció en aquest sentit.

2.2.2. Classificacions

Tanmateix, no només existeix la distinció entre problema i dificultat de traducció, sinó que diversos estudiosos han proposat també diferents maneres de classificar els problemes de traducció.

Continuant amb la proposta de Christiane Nord, es poden distingir quatre grans grups de problemes: els problemes lingüístics, els textuals, els pragmàtics i els culturals.

Els problemes lingüístics, d'una banda, es deriven del fet que en cada procés de traducció s'enfronten dos sistemes lingüístics diferents, cadascun amb les seves pròpies estructures lèxiques i sintàctiques. Això fa que davant de sintagmes com (先生と学生), un traductor català dubtarà sobre si optar per la traducció en plural (els professors i els estudiants) o per la traducció en singular (el professor i l'estudiant), ja que el sistema lingüístic del japonès, a diferència del català, no té una distinció tan clara entre les estructures del plural i les del singular. Els problemes textuals, d'altra banda, fan referència a aquells problemes que genera un text concret, com ara els jocs de paraules, l'estil o l'ús de figures retòriques.

En aquest treball, tanmateix, es posarà l'èmfasi principalment en els problemes pragmàtics i culturals.

Els problemes pragmàtics són els que tenen a veure amb la situació comunicativa en què se situa la traducció. És a dir, tot allò que contextualitza el text; qui és l'emissor, quin missatge vol transmetre, quin públic objectiu espera... El problema pragmàtic apareix quan la situació comunicativa original no es pot mantenir en la traducció. En aquests casos, el traductor ha d'intervenir per adaptar-la. Per exemple, un text situat de manera que tant l'emissor com el receptor formen part del mateix context sociocultural, segurament, evitarà explicacions i aclariments que el seu públic objectiu no precisa. Un text escrit per a lectors catalans no acostuma a explicar quina mena de festivitat és Sant Esteve, per exemple. En el moment de traduir, però,

el públic objectiu es trasllada a un altre context sociocultural, fet que impedeix assumir els mateixos coneixements previs. Aquestes interferències són els problemes pragmàtics.

Finalment, els problemes culturals són aquells que es generen per les diferències socioculturals entre el context de l'autor original i el del nou públic meta de la traducció. Un exemple molt recurrent entre el català i el japonès es troba en el registre formal, que és molt més variat, complex, i utilitzat en el japonès. Hi ha molts mecanismes del registre formal (o 敬語; keigo) que el català no presenta, com ara la marcació constant de la jerarquia social entre els participants de la comunicació.

2.3. Estratègies i tècniques de traducció

2.3.1. Distinció clara entre «tècnica» i «estratègia»

La traducció no és pas una ciència exacta i cada pensador, traductor, professor i alumne pot fer servir termes diferents per a referir-se al mateix concepte. Això pot generar confusió, així que abans d'avançar cap al marc pràctic d'aquest treball, es desenvoluparà un petit glossari on s'especificarà i s'aclarirà la terminologia clau.

Un dels conceptes més rellevants dins els estudis de traducció és el de les tècniques de traducció. Aquest terme va ser introduït per Jean-Paul Vinay i Jean Darbelnet a l'obra *Stylistique comparée du français et de l'anglais* (1958). En aquesta obra, els autors descriuen les tècniques de traducció com els procediments utilitzats pel traductor per traslladar els elements d'un text d'una llengua a una altra.

Aquestes tècniques s'apliquen sobre fragments concrets del text, com ara paraules, expressions, estructures gramaticals o referents culturals. Això significa que una mateixa traducció pot contenir diverses tècniques diferents segons les necessitats de cada fragment.

A més, la tècnica escollida influeix directament en la manera en que el contingut arriba al lector. Per exemple, un traductor pot optar per mantenir un element original mitjançant un manlleu, adaptar-lo a la cultura d'arribada o reformular-lo perquè sigui més fàcil d'entendre.

Els processos de traducció són el conjunt de processos cognitius que es duen a terme durant la traducció. La comprensió, la interpretació dels seus continguts… S'han

de diferenciar dels processos estratègics, que són els que es duen a terme quan et trobes amb un problema de traducció; la presa de decisions, la cerca de solucions...

Les estratègies, per altra banda, són les decisions que no es veuen en el text final, sinó que són el procés mental i cognitiu, conscient o no, que es duu a terme per optimitzar el procés i trobar les solucions més adequades. És a dir, l'estratègia és la cadena de pensaments que et duen a prendre una decisió, i la tècnica és el resultat d'aquesta decisió al text. A la part pràctica analitzarem els problemes de traducció que ens podem trobar, com ha estat el procés estratègic, i quina ha estat la decisió final, juntament amb les decisions descartades.

2.3.2. Tècniques de traducció

Com ja s'ha esmentat anteriorment, hi ha diverses tècniques de traducció per enfrontar els problemes de traducció. En aquest treball seguirem únicament el model d'en Peter Newmark (1916 - 2011). Tot i que, a manera d'aclariment, Newmark acostuma a referir-se a les tècniques de traducció com a procediments de traducció. Newmark els defineix com a «manera de traduir unitats lingüístiques més petites» (1999, p. 117, traducció pròpia) i defensa que l'elecció depèn exclusivament del context. En destaca els següents:

- Transferència o manlleu: és la integració d'una paraula o expressió pròpies de la llengua d'origen en el text meta. Hi ha de dos tipus: el manlleu pur, que transporta el terme sense fer-hi cap canvi, i el manlleu neutralitzat, que sí que s'adapta a l'ortografia de la llengua meta. Per exemple, optar per deixar «router» seria fer un manlleu pur, però si l'escrivim «rúter» seria un manlleu neutralitzat. Newmark opina que, tot i ser la tècnica més respectuosa amb la cultura d'origen, es contradiu amb el que ell considera que és la feina del traductor; fer un text comprensible pels seus nous lectors.
- Equivalència cultural: és optar per un concepte de la llengua meta que s'apropi al de la llengua d'origen, tot i no ser exactament el mateix. És més aviat una traducció aproximada. Un exemple seria traduir (高校; koukou) per batxillerat, tot i no tenir ni la mateixa quantitat de cursos. Newmark, tanmateix, ressalta que té un ús limitat.
- Equivalent funcional: s'usa quan no hi ha cap equivalent directe o aproximat en la cultura meta, i consisteix a fer servir un terme culturalment neutre i afegir-hi una breu explicació. Optar per traduir (着物; kimono) per «única tradicional japonesa» seria un exemple, ja que túnica és un concepte neutre al qual se li pot sumar una descripció.
- Traducció literal o equivalent descriptiu: es forma traduint literalment el concepte original. Un exemple seria optar per traduir middle school per escola mitjana (o de nivell/grau mitjà) en lloc d'institut o secundària.
- Traducció directa: és la traducció literal de col·locacions habituals i normalitzades. Newmark recomana, tanmateix, que només es faci servir en els casos en els quals el terme en qüestió ja sigui fàcilment reconegut per aquest mot. És a dir,

recomana evitar idear-ne de nous. Traduir « United States» com els «Estats Units» seria un exemple d'aquesta tècnica.

- Transposició: consisteix a fer un canvi en la categoria gramatical del terme. Això es deu a diferències estructurals i semàntiques entre les dues llengües, que poden fer que el traductor opti per modificar-ho fins que trobi l'opció més natural en la llengua meta. Traduir «勉強» (substantiu) per «estudiar» (verb) seria una transposició.
- Equivalent encunyat: consisteix a utilitzar la seva traducció oficial. Newmark remarca que aquesta tècnica té prioritat sobre les altres. Si el traductor, així i tot, no troba aquest equivalent com l'opció més adient, es recomana afegir-hi una amplificació. En la nostra combinació lingüística, traduir «神社» per «santuari» seria un exemple.
- Amplificació: és allargar l'enunciat o el fragment per afegir-hi informació que no hi és al text original.
- Paràfrasis: similar a l'amplificació, també consisteix a allargar un enunciat o fragment per afegir-hi informació nova. Tanmateix, la paràfrasi es diferencia perquè no es conserva el terme que genera el problema de traducció i se substitueix per una descripció o per una explicació. Un exemple seria fer «Un lingüista català» en contes de «Joan Coromines, un lingüista català». El primer exemple és una paràfrasis i el segon una amplificació.
- Reducció o omissió: aquesta tècnica es fa servir quan el traductor considera que hi ha una idea al text original que a l'hora de traduir-se complica el text meta o l'embolica. Pot tenir moltes causes: conceptes que no existeixen a la llengua d'arribada, xocs culturals… Acostumen a ser idees curtes que no impacten al significat del text i que no aporten res de nou. El traductor pot optar per prioritzar que el text sigui fàcil d'entendre, en lloc de conservar la idea que causa el problema.
- Compensació: a vegades, si s'ha fet una omissió anteriorment, o si una de les idees o significats no s'ha pogut transmetre correctament a la traducció, el traductor ho pot compensar afegint-la més endavant en una altra forma. Una de les situacions més recurrents és amb els acudits, que generalment creen problemes de traducció molt difícils de solucionar. Si el traductor té l'oportunitat, pot afegir-hi un acudit propi de la cultura destinatària en un altre fragment, encara que aquest no consti a l'original.
- Modulació: per aquesta tècnica Newmark (1999, p. 125) es va basar en l'obra de Vinay i Darbelnet (1965, p. 34) que s'ha esmentat anteriorment. En aquesta obra, els autors descriuen aquesta tècnica com a una variació deguda a un canvi de punt de vista o de perspectiva. Newmark, a més, n'enumera unes quantes: canviar la veu activa per veu passiva, una idea abstracta per una de concreta, la causa pel seu efecte… Traduir «¡vas a ser papá!» per «estic embarassada!» seria un exemple de modulació.
- Adaptació: tècnica que també es basa de les idees de Vinay i Darbelnet, consisteix a substituir un terme propi de la cultura d'origen per un d'equivalent a la cultura destinatària. Traduir «Walmart» per «Carrefour» en seria un exemple.

3. Marc pràctic

3.1. Metodologia

3.1.1. Corpus seleccionat: procediment d'identificació i criteris de selecció dels fragments

Per a realitzar aquesta guia s'ha llegit un total de vint-i-sis contes destinats a un rang d'edat igual o similar al decidit anteriorment com a rang de treball (entre els cinc i vuit anys), que estaven escrits originalment en japonès. L'objectiu va ser identificar fragments que poden ocasionar un problema de traducció. Per facilitar l'anàlisi dels fragments seleccionats, els problemes de traducció s'han classificat en tres diferents grups segons la seva naturalesa. Aquesta classificació, però, no pretén establir categories rígides, ja que alguns fragments poden tenir característiques pròpies de més d'un grup. Tot i això, aquesta organització permet identificar amb més claredat els principals tipus de problemes que poden aparèixer en la traducció de literatura infantil japonesa al català. Un cop feta l'agrupació de fragments s'ha dut a terme una selecció per poder reduir el corpus de treball. Aquesta reducció s'ha fet tot tenint sempre en consideració el marc específic de la literatura infantil en el qual hem situat aquest treball; per exemple, els problemes lingüístics, com ara els derivats de qüestions de gramàtica o de sintaxi, han sigut descartats si no aportaven un problema per a la interpretació i comprensió del missatge i la funció del conte per a un infant. Els altres problemes d'aquest grup, com ja s'ha esmentat anteriorment, s'ha solucionat mitjançant l'ús d'estructures clares, senzilles i ben diferenciades.

El primer grup correspon als problemes relacionats amb els referents culturals i a l'adaptació cultural. Inclou tant elements que estan directament vinculats al context històric, social o cultural japonès com altres expressions o conceptes que, malgrat no ser exclusivament japonesos, poden tenir associacions diferents en el lector japonès i en el lector català. En conseqüència, aquest grup també inclou problemes relacionats amb la imatge mental, les connotacions i l'efecte que determinats termes poden produir en el públic infantil.

El segon és un grup específic per a les onomatopeies. L'idioma japonès en té moltes més que el català, i això encara es veu més present en la literatura infantil. Es tractaran les possibles maneres d'adaptar-les i quins criteris seguir per escollir si mantenir-les o no.

El tercer és un grup que tractarà sobre el llenguatge i el registre dels personatges. S'inclouen tots els tres característics que fan els personatges únics i diferents de la resta.

Per tal de mantenir una estructura clara i coherent, cada fragment s'analitzarà seguint un esquema similar. Primerament, el grup tindrà una breu introducció per acabar de concretar-lo. Després, es presentarà breument el context narratiu del fragment. Tot seguit, s'identificarà el problema de traducció i s'explicarà per què pot generar dificultats en el procés de traducció. En els casos necessaris, també s'inclourà una breu explicació cultural de l'element analitzat. Després, es valoraran diferents opcions de traducció i se'n justificarà la proposta final segons els objectius del treball i el públic destinatari.

Cal assenyalar que les propostes de traducció i les valoracions que es presenten en aquesta guia no son totalment objectives. Tot i que es fonamenten en el marc teòric exposat anteriorment, també incorporen observacions pròpies derivades de l'anàlisi dels fragments seleccionats i de la reflexió sobre les necessitats específiques del públic infantil català.

Finalment, a mode d'aclariment, els fragments analitzats en aquest treball han estat extrets de contes infantils disponibles a la plataforma Tadoku. Aquesta plataforma ofereix materials de lectura en japonès destinats a estudiants de la llengua japonesa. Per a la selecció del corpus, s'han escollit fragments que presentaven problemes de traducció rellevants per a l'adaptació al català d'un públic infantil en les primeres etapes de lectura autònoma.

3.2. Guia de traducció infantil del japonès al català

3.2.1. Grup 1, referents culturals.

Aquest grup reuneix fragments en què el principal problema de traducció deriva de diferències culturals entre el context japonès i el català. Tanmateix, no es limita únicament a conceptes exclusivament japonesos. També inclou paraules, expressions o figures que, malgrat existir en totes dues cultures, poden provocar imatges mentals, associacions o interpretacions diferents en el lector infantil català i en el lector japonès.

En literatura infantil, aquest aspecte és especialment rellevant, ja que la lectura no depèn únicament de la comprensió lingüística. L'infant construeix constantment imatges mentals a partir dels termes que apareixen al text, relacionant-los amb el seu propi imaginari cultural i amb altres històries que ja coneix. Per aquest motiu, la traducció d'un referent cultural no consisteix només a trobar una equivalència lingüística correcta, sinó també a valorar quina imatge, quines emocions i quines associacions generarà en el nou lector.

A més, aquest treball parteix de la idea que el públic infantil català no necessàriament tindrà coneixements previs sobre la cultura japonesa. Per aquesta raó, en alguns casos serà necessari valorar fins a quin punt convé adaptar, mantenir o explicar determinats elements culturals per poder garantir que la lectura continuï sent accessible, fluida i significativa per al lector infantil.

Problema 1:

Fragment: 王女様は**妖精**に相談しました。**妖精**はしばらく考えてから言いました。

Context narratiu: El fragment pertany al conte **ロバの皮の女**. En aquesta escena, la princesa fuig després que el rei, el seu pare, li proposi casar-se amb ell. Davant d'aquesta situació, el personatge busca ajuda en una **妖精**, un personatge sobrenatural que actua com a guia i protectora al llarg de la narració.

Problema que presenta: En aquest cas, el problema no recau en la càrrega cultural del terme **妖精** en si, ja que no és un concepte especialment japonès. El problema vé de la **càrrega imaginària del terme**, que pot presentar diferències entre el públic japonès i el nou públic objectiu, el català.

Si ho traduïm com a «fada», la imatge que es projectarà en el lector estarà molt relacionat amb contes més propers a la realitat occidental, segurament influenciada per *Disney.* Una fada, doncs, seria un personatge màgic, femení, brillant i afable. Pel costat contrari, «follet» els provocaria una imatge ben oposada; el personatge es visualitzaria més aviat masculí, entremaliat, trapella…

També podríem optar per «esperit», però és un terme que pot carregar cert sentit religiós, seriós o llunyà, i no tan afable. En canvi, si volem optar per l'opció més neutra tenim termes com ara «criatura» o fins i tot «ésser màgic» o «ésser misteriós».

Tot això està lligat a l'imaginari infantil (és a dir, tot allò que s'imagina el lector infantil durant el procés de lectura) i les connotacions que poden carregar els diferents termes. En literatura infantil, aquest tipus d'associacions immediates poden facilitar la comprensió del text, ja que el lector identifica ràpidament el rol narratiu del personatge. Si l'objectiu és garantir que el nostre lector pugui accedir a aquesta lectura sense haver de traspassar un mur cultural, és necessari tenir aquests conceptes sempre en consideració.

Solució proposada: Totes aquestes opcions serien propostes vàlides. Tanmateix, com hem esmentat anteriorment, aquest treball mantindrà una perspectiva funcionalista, ja que es considera la clau per poder dur a terme una traducció

pròpiament adaptada a l'infant. Per aquesta raó, la prioritat no serà pas ser correcte en l'àmbit lingüístic, sinó trobar l'opció que representi i transmeti millor el missatge i la finalitat de la traducció.

Com ens trobem davant d'un conte de princeses i màgia la imatge que busquem projectar en la imaginació de l'infant és representada millor per l'opció «fada».

Tècniques i estratègies de traducció: Tot i que podria semblar una adaptació cultural, com hem esmentat abans 妖精 no és, en si, un terme exclusiu del Japó ni està lligat especialment o específicament amb la seva cultura. Tampoc és cap equivalent, ja que com s'ha demostrat anteriorment, hi ha moltíssimes opcions elegibles. De fet, en aquest cas, ens trobem davant d'una *estratègia* de traducció, i no pas una tècnica. Les estratègies són la cadena de pensaments que et duen a prendre una decisió, com ho és el fet de decidir desenvolupar la traducció des d'una perspectiva funcionalista.

Crèdits:
『ロバの皮の女』
Charles Perrault
Adaptació: NPO 多言語多読
Tadoku Free Books (2024)

Problema 2:

Fragment: それから「射的」をしました。ニノさんは狐のおもちゃがほしいと思いました

Context narratiu: Una noia coneix un noi a través d'internet i tots dos decideixen anar junts a un festival d'estiu japonès. Durant la visita, la protagonista participa en un joc de tir al blanc amb l'objectiu d'aconseguir una joguina amb forma de guineu. Tanmateix, el noi s'espanta en veure-ho i fuig sobtadament. Més endavant, el lector descobreix que el personatge és, en realitat, un kitsune transformat en humà.

Context cultural y problema que presenta: Tot i que l'escena transcorre en un matsuri japonès (és a dir, en una mena de fira japonesa), moltes de les activitats presents, com les paradetes de menjar, els jocs o els focs artificials, també poden resultar familiars per al lector català a través de les fires populars o festes majors catalanes. Per aquesta raó, el principal problema de traducció no recau tant en l'espai festiu en si, sinó en els elements simbòlics vinculats a la figura de la guineu.

En el folklore japonès, la figura de la guineu (kitsune[1]) està associada tradicionalment a éssers sobrenaturals capaços de transformar-se i adoptar aparença humana. Aquesta figura apareix sovint en relats populars i en l'imaginari vinculat als festivals i santuaris japonesos.

Aquesta càrrega simbòlica és rellevant dins el conte, ja que el personatge masculí és, en realitat, un kitsune transformat en humà. Per aquest motiu, l'escena en què la protagonista intenta aconseguir una joguina amb forma de guineu funciona no només com una pista narrativa i humorística, sinó que també li dona una doble lectura a l'escena: per una banda, funciona com una situació còmica dins el relat i, per l'altra, introdueix la veritable naturalesa del personatge. Aquí, la clau es troba en que el lector japonès esbrinaria la identitat del personatge en aquest fragment, però el català no té el context cultural suficient per relacionar la joguina amb el personatge.

Solució proposada: En aquest cas, com és habitual en la traducció literària, hi ha més d'una solució possible depenent de les prioritats de la traducció. Tanmateix, la proposta, tenint en consideració el marc de treball, és donar prioritat a mantenir el ritme narratiu. Una opció que s'ha de considerar, especialment en la literatura infantil, és la traducció literal; és a dir, no intervenir ni introduir cap explicació addicional dins el text. Aquesta decisió permet conservar la fluïdesa narrativa i evita interrompre el ritme del relat amb aclariments culturals que podrien resultar artificials o poc naturals dins d'una lectura infantil.

Tanmateix, aquesta opció també implica una pèrdua del simbolisme cultural present a l'original. El lector japonès relacionarà sense problemes la figura de la guineu amb el folklore dels kitsune i, en conseqüència, entendrà abans la relació entre el personatge masculí i la joguina que apareix a l'escena del joc de tir al blanc. Això fa que l'escena sigui una pista humorística i simbòlica que genera expectativa sobre la reacció del personatge femení a la revelació de la veritable identitat del noi.

En canvi, el lector català segurament no farà (i, de fet, ni tan sols se n'adonarà), aquesta relació de manera immediata. Tot i això, el desenvolupament de la narració continua sent comprensible, ja que el conte revela clarament poc després la veritable identitat del personatge. Per aquest motiu, tot i que es perd la pista narrativa i una part de la lectura implícita que pot experimentar el lector japonès, es substitueix per una sorpresa davant una revelació inesperada. En altres paraules, l'experiència canvia però el missatge i funció es mantenen.

En conseqüència, aquesta tècnica demostra que una adaptació cultural no sempre implica explicar o adaptar tots els referents presents al text original. En alguns casos, intervenir excessivament pot dificultar la naturalitat de la lectura i allunyar el lector del ritme narratiu del conte. Les decisions de traducció, per tant, també consisteixen en identificar quins elements realment necessiten mediació cultural i quins poden es mantenir sense que facin la comprensió del conte més complicada.

Crèdits:
『私の彼氏は油揚げが好すき』
Kudou Misato, Hara Chihiro, Hao Wenyu y Hayashi Miyuki

Adaptació: NPO 多言語多読
Tadoku Free Books (2024)

3.2.2. Grup 2, les onomatopeies

Les onomatopeies ocupen un paper molt rellevant en la llengua japonesa i apareixen amb molta freqüència tant en el llenguatge quotidià com en la literatura infantil. A diferència del català, el japonès utilitza una gran quantitat d'onomatopeies per representar no només els sons reals, sinó també moviments, emocions, sensacions físiques, atmosferes o estats d'ànim, entre moltes altres coses.

Aquest fet genera un problema de traducció textual especialment interessant dins la combinació lingüística del japonès al català. En moltes ocasions, el català no disposa d'equivalents directes per reproduir aquestes expressions, de manera que la traducció acostuma a reformular-les mitjançant verbs, adjectius o descripcions. Un exemple seria «ウトウト», que fa referència al fet de cabotejar, és a dir, inclinar el cap cap als costats perquè de la son no el pots mantenir dret, acció que no té pas cap so relacionat en la llengua meta. Tanmateix, en literatura infantil això rep una nova perspectiva. Com les onomatopeies no només transmeten informació semàntica, sinó que també contribueixen al ritme, la musicalitat, l'oralitat i la personalitat del text i dels personatges, són una part essencial de l'obra. En conseqüència, eliminar-les o simplificar-les pot modificar l'experiència lectora de l'infant. No és pas el mateix dir «anar fent salts» que dir «anar fent boing-boings».

Per aquest motiu, els fragments d'aquest grup s'han organitzat en dos subgrups diferents. El primer correspon a onomatopeies que representen sons reals i recognoscibles. Aquí es tindran en consideració factors com l'equivalència sonora, la naturalitat, l'adaptació, etc. El segon agrupa expressions relacionades amb emocions, moviments o sensacions corporals que no acostumen a tenir equivalents directes en català. És a dir, onomatopeies com l'exemple anterior, «ウトウト», pertanyerien al subgrup 2.

3.2.2.1. Subgrup 1

En aquest grup, el principal problema de traducció no deriva del significat del so, sinó de la manera com cada llengua el representa gràficament i sonorament. Tot i que tant el

japonès com el català disposen d'onomatopeies per reproduir sons reals, la seva representació a totes dues llengües és diferent.

Un exemple és ブンブンという羽の音, que representa el so produït pel moviment de les ales d'una abella. En català, una possible equivalència seria o bé «bzzz» o bé «zum-zum». Tanmateix, totes dues opcions tenen matisos diferents. Com que «Bzzz» prioritza la imitació directa del so, evoca una imatge molt més directa i realista d'una abella. A més, la combinació del so d'ambdues lletres provoca un so fort i fàcil d'allargar. Això fa que sigui molest, un so desagradable que es superposa a la resta i interromp la naturalesa de l'ambient.

En canvi, tot i que «zum-zum» també manté el so de la z, que és el que més es relaciona a la vibració que fa el bateig de les ales d'un insecte, no provoca un so tan llarg i marcat. Així, a diferència de l'anterior que fa sensació d'interrupció, aquest sí és un so que es pot barrejar amb la resta del paisatge i acompanyar-lo. Per tant, és un matís totalment oposat a «Bzzz». A més, a la literatura infantil, la caracterització del paisatge, les emocions dels personatges i com es relacionen amb el seu entorn carreguen una part important del missatge no explícit de l'obra. Així, si bé l'equivalència sonora és imprescindible per establir una relació clara entre el significant i el significat de l'onomatopeia, a l'hora d'escollir l'opció més adient és necessari tenir en consideració la seva adaptació al context de l'obra.

D'això se'n diu adaptació, que és la tècnica de traducció més adequada en aquest cas. Tanmateix, aquesta no sempre serà possible. La compensació, per altra banda, també resulta especialment útil en aquests problemes de traducció. Si aquesta relació so-paisatge s'estableix en japonès mitjançant una onomatopeia que no presenta cap equivalència sonora en català, sempre es pot compensar per una que sí que en té. Si parlem d'un jardí pacífic i en el text original s'expressa la seva monotonia a través del so consistentment igual d'un 鹿威し, en català podem compensar-ho parlant del so de les fulles ballant al vent.

Un cas semblant es dona a ガサッという音がした, on l'onomatopeia representa el soroll sobtat provocat pel moviment d'un ratpenat entre els arbres. En català, expressions com «ras-ras», «frec sobtat» o «soroll entre les branques» poden transmetre parcialment aquesta idea, però cap manté exactament la brevetat i immediatesa de l'original japonès. Si la nostra prioritat és la sorpresa, un so monosíl·lab acompanyat per un signe d'exclamació per afegir duresa i volum, segurament, serà la millor opció. És a dir, que podríem canviar el «ras-ras» per un «ras!». En canvi, si el missatge que vol transmetre el so està més relacionat amb el misteri i el nerviosisme de saber que s'acosta quelcom misteriós que no saps per on sortirà, la repetició del so ajuda a crear l'ambient. Aleshores, opcions com «ras-ras, ras-ras» s'adequarien millor. Quan el japonès s'expressa amb « ッという音 », generalment l'opció més adequada és la primera.

Aquests exemples han estat extrets de 『黒コウモリと白コウモリ』 (Tadoku Free Books, 2018) i 『野ばら』 (Tadoku Free Books, 2022)

3.2.2.2. Subgrup 2

El japonès presenta moltes onomatopeies que no compten amb un equivalent en català. Són onomatopeies relacionades amb emocions, sensacions i accions que normalment a la traducció en català s'acostumen a expressar o bé a través de canvis en la categoria gramatical, o bé amb explicacions més descriptives. El primer cas és una transposició, i un exemple d'aquesta tècnica seria reformular «むにゃむにゃ», una expressió relacionada amb parlar entre dents, murmurar o parlar mig adormit, mitjançant verbs com ara «remugar», «murmurar» o «parlar entre somnis». En canvi, el segon cas és una amplificació, tècnica que consisteix en reformular l'expressió afegint-hi informació explicativa per transmetre el matís que l'onomatopeia aportava de manera implícita.

Tanmateix, aquestes opcions no sempre són les més adequades dins la literatura infantil. En moltes ocasions, verbalitzar o explicar excessivament una onomatopeia dificulta mantenir el ritme, la musicalitat, la caracterització de l'espai i dels personatges i, sobretot, l'oralitat de la nostra traducció. Aquest trencament, alhora, pot portar a la interrupció de l'atenció del lector. Això es deu al fet que és un tipus de literatura que sovint està pensada per ser llegida en veu alta o compartida entre un infant i un adult. Per aquest motiu, la sonoritat del text, la facilitat en la pronunciació i el ritme de lectura tenen molta importància. Una traducció massa explicativa pot interrompre la fluïdesa del text i dificultar-ne la immersió del lector dins la narració.

A més, en el cas concret de l'amplificació, no només el fragment pateix un canvi important respecte a l'original (al cap i a la fi, dir «むにゃむにゃ», «estar adormit» i «va parlar, mentre notava que els ulls se li tancaven» tot i que porten el mateix missatge no impacten de la mateixa manera al text i al lector), sinó que també s'ha de tenir en consideració el format del text original. En la literatura infantil és molt habitual trobar-hi il·lustracions, bafarades, textos breus o una distribució i disseny visual molt concret de la pàgina. Això vol dir que el traductor no sempre disposa de l'espai necessari per solucionar els problemes de traducció que provoquen les onomatopeies fent servir la tècnica de l'amplificació. Per aquest motiu, és important trobar tècniques i estratègies que permetin conservar la funció expressiva de l'onomatopeia sense alterar excessivament ni l'estructura ni el ritme del text original.

Una traducció adaptada adequadament al públic infantil, doncs, no ha de limitar-se únicament a transmetre el significat literal del missatge, sinó també la seva funció dins el text. Si el japonès decideix expressar una acció, una emoció o una sensació a través d'un so, probablement és perquè aquest so aporta un matís concret que un verb o un mot no poden transmetre de la mateixa manera.

Per exemple, a la frase «やせた犬が一匹ひょろひょろと歩いていました», «ひょろひょろ» fa referència a trobar-se vacil·lant, tímid, inestable... El lector no només imagina un gos caminant, sinó un animal cansat, insegur i que probablement té molta fam. A més, dins el context del conte, aquest matís també contribueix a transmetre l'estat emocional del personatge, ja que es tracta d'un gos que vaga sol per una ciutat deserta on ja no hi viu ningú. En català, opcions com «deambular» o «caminar sense rumb» poden transmetre parcialment aquesta idea, però perd gran part del matís. A més, verbs com «deambular» poden no ser els més adequats per a un públic infantil, tant pel registre com per la dificultat del lèxic. Això porta el traductor a buscar alternatives que permetin conservar el to i l'efecte del fragment sense dificultar-ne la comprensió. Llavors, quines tècniques podem fer servir?

Si connectem el verb amb una onomatopeia mitjançant un verb auxiliar com ara el verb «fer», tenim més d'una opció. Si optem per fer servir un manlleu, en la literatura infantil s'hauria de prioritzar l'ús de manlleus neutralitzats per assegurar que el lector el pugui llegir correctament. Com que la «h» en català no té so i la «y» no té ús, és millor optar per opcions com «caminava fent jioro-jioro» en lloc de «caminava fent hyoro-hyoro». Aquesta opció és especialment interessant en textos que estan destinats a ser llegits en veu alta.

Una altra tècnica possible és la compensació. Si resulta difícil transmetre el matís de l'onomatopeia exactament al mateix punt del text, aquest efecte es pot recuperar més endavant a través d'altres recursos expressius. Si, per exemple, costa o embolica el text expressar l'estat del gos a través de com camina, podem compensar-ho expressant-ho d'altres maneres, com ara «respirava fent uf-uf».

Finalment, una de les opcions més interessants dins la literatura infantil és la creació discursiva. Les onomatopeies no acostumen a estar sotmeses a normes tan rígides com altres categories lingüístiques, fet que ofereix al traductor una certa llibertat creativa, sempre que no es deixi de tenir en consideració que no ha de ser difícil de llegir per l'infant. Això permet construir noves onomatopeies que, encara que no existeixin formalment en català, resultin comprensibles gràcies al context, la sonoritat i el suport visual de les il·lustracions. Una manera recomanable és utilitzar onomatopeies que ja existeixen en català i modificar-les per afegir-hi el matís que volen transmetre. En aquest procés, els sons i les vocals juguen un paper especialment important. Les vocals obertes i fortes poden transmetre impacte, intensitat o brusquedat, mentre que les vocals tancades acostumen a generar sons més suaus o lleugers. De la mateixa manera, recursos com la repetició, l'allargament de sons o l'ús de consonants vibrants poden contribuir a crear sensacions de continuïtat, tremolor o moviment. Així, expressions com «pam!» i «pim!» transmeten impressions molt diferents tot i ser tant semblants.

Aquest tipus de recursos permeten preservar una part important de la funció narrativa de les onomatopeies japoneses. Encara que la interpretació exacta del lector mai no serà completament idèntica a la del públic japonès, el context, les imatges i el desenvolupament de la narració acostumen a facilitar-ne la comprensió. D'aquesta manera, la traducció no només transmet el significat del text original, sinó també la seva oralitat, la seva musicalitat i la seva experiència de lectura.

El fragment ha estat extret de 『眠い町』(Free Tadoku Books, 2025)

3.2.3. Grup 3, llenguatge i registre.

Com les dues llengües de treball constitueixen dos sistemes lingüístics molt diferents, hi ha moltes caracteritzacions en el llenguatge d'un personatge que no són fàcils de traspassar d'una a l'altra.

Un exemple essencial és el llenguatge formal. No només és el fet que en català no hi ha una marcació tan clara i constant de la jerarquia entre els participants de la conversa, sinó que també aporta uns matisos que el públic de destinació no interpretarà igual. En japonès el llenguatge formal en segons quins contextos (especialment, en ambients més relaxats) es pot veure com dolç i femení, mentre que en català pot evocar una imatge més aviat seriosa, adulta i masculina. Això es deu que en el context nipó la informalitat està fortament lligada amb l'home, mentre que en català encara s'acostuma a visualitzar a un home quan parlem de «cap» o «treballadors».

A més, en japonès és correcte trencar la concordança en el registre i combinar formalitat i informalitat en una sola oració, normalment fent servir el formal per destacar, donar importància o atorgar més valor a un dels elements de la frase.

Això ens porta als dos primers problemes, que estan relacionats.

Problema 1

Fragment: どういう方ですか

Context narratiu: Un príncep pregunta a la gent del poble qui és la noia misteriosa.

Problema que presenta: En aquest cas no és el significat de la frase, sinó el context. «方» és una manera més formal de referir-se a una persona que «人». Tanmateix, l'utilitza per preguntar per una dona pobra i, a més, mentre parla amb els seus súbdits. És a dir, aquesta formalitat no neix pas ni de la jerarquia ni de la pressió social de reconèixer la posició de l'altra. De fet, és al revés, ja que la fa servir la persona en una posició privilegiada.

Problema 2

Fragment: 早く元気になっておくれ

Context narratiu: El príncep està malalt i el rei, el seu pare, està molt angoixat.
Problema que presenta: En contrast amb el príncep, el rei utilitza un llenguatge molt més informal, fins i tot parlant amb la seva família.

En aquest cas, no és qüestió de jerarquia, sinó de caracterització dels personatges i de les escenes. L'autor pretén que el príncep sigui interpretat com una persona gentil, amable i bondadosa. Amb el rei, en canvi, busca que es transmeti la seva preocupació per la salut del seu fill. Per tant, l'ús del registre en tots dos fragments aspira a mostrar tant la personalitat com les emocions dels personatges.

Solucions proposades: Per descomptat, el primer pas és identificar i interpretar el missatge que vol transmetre l'escriptor. Si l'explicació més lògica no funciona (en aquest cas, el registre i la situació comunicativa de l'escena), cal entendre la intenció de l'autor. La capacitat d'interpretar, analitzar i entendre del traductor és crucial. Ja que hem adoptat una perspectiva funcionalista com a estratègia de traducció, totes les tècniques que escollim han de concordar amb aquesta decisió.

La compensació i la modulació són especialment interessants. Si buscant alternatives de «方», com ara «dona» o «bellesa» no s'acaba de mantenir el matís («dona» és un canvi que no aporta res pel lector català, i «bellesa» més que amabilitat pot transmetre intenció de fer la cort) es pot compensar posant el matís en un altre element. Una opció seria «qui és aquella pobra dona?» un adjectiu directe, que no incrementa gaire el volum del text i que transmet directament l'empatia del príncep. També podem fer una modulació i canviar la perspectiva d'una de les pròximes frases (王子様はそれを聞くと悲しくなりました) de «el príncep es va entristir» per «el poble va notar que el príncep entristí». Aquesta modulació funciona perquè fa que l'apreciació de la personalitat del príncep sigui externa; si la resta de personatges se n'adona i destaca la seva empatia, arribarà al lector de manera més genuïna, ja que és una bondat que ha sigut reconeguda. Amb el segon fragment es pot escollir una opció similar i fer «si us plau, t'ho prego, recupera't!» no hi ha, com a tal, un «si us plau» en el japonès, però en català ajuda a afegir-hi el matís dramàtic i a aclarir del tot les emocions del rei.

Tanmateix, la caracterització en el japonès va molt més enllà dels seus usos dels registres. També resulta molt habitual la repetició. En japonès existeixen moltes partícules que s'afagueixen al final de l'oració i que, per si soles, no acostumen a aportar significat, sinó emocions i intencions. I això és un recurs molt habitual en la literatura infantil japonesa, on els personatges expressen part de la seva personalitat repetint sempre les mateixes terminacions.

Tot i que en català això no sigui un recurs habitual, fer una adaptació és més que possible en la majoria d'ocasions. I no només és possible, sinó que molt recomanat

en aquest àmbit de treball concret, ja que les repeticions també es fan servir per crear un ritme i una musicalitat en la lectura.

Per exemple, és molt comú que hi hagi personatges que acaben la majoria dels seus diàlegs amb un «の», que funciona com a suavitzant. En català, per exemple, una manera de suavitzar afirmacions fortes és afegint un «oi?» que convida l'altra persona a opinar i a participar en l'afirmació. Altres alternatives com «oi que sí?», «no?» o «veus?» també són possibles.

També és molt comú que els personatges de poble, els nens, o gent amb certs dialectes tinguin la seva pròpia terminació; de fet, com es fa per caracteritzar el seu grup, si dos personatges en comparteixen una segurament vol dir que estan relacionats. En la literatura infantil és un matís que no es pot o no s'hauria de sacrificar, el millor és optar per una adaptació. Si els avis fan «のじゃ», en català poden dir «nois» o «nens»; si els de poble fan «ずら» en català poden optar per «coi», «au», «nano», etc.

En cas que això s'hagi d'ometre, es recomana valorar fer una compensació.

Crèdits:
『ロバの皮の女』
Charles Perrault
Adaptació: NPO 多言語多読
Tadoku Free Books (2024)

4. Conclusions

Aquest treball ha permès analitzar diferents problemes de traducció que són molt habituals en la literatura infantil japonesa, i a més observar de quina manera poden afectar tant a la tasca traductora com a la recepció del text per part del públic infantil català. A través dels diferents fragments estudiats s'ha pogut comprovar que la dificultat de traduir literatura infantil no recau només en la transmissió lingüística del missatge en si, sinó que també en la necessitat de conservar la funció de l'obra, la seva musicalitat i la caracterització dels seus personatges, les seves escenes i dels seus escenaris.

L'anàlisi pràctic s'ha dividit i organitzat en tres grups segons el tipus de problema traductològic que s'han identificat en els fragments del corpus seleccionat. D'una banda, s'han estudiat els referents culturals i els elements relacionats tant amb l'imaginari japonès com amb el català, com ara els «matsuri», els «kitsune» o altres expressions vinculades al folklore i a la societat japonesa, o bé conceptes com «fada» o «follet» des de la percepció i perspectiva catalana. En aquests casos, s'ha observat que la dificultat no sempre ve de la manca d'una equivalència lingüística, sinó que sobretot prové de les diferències culturals entre les associacions que cada element

desperta en el lector. Això ha fet evident que la traducció infantil requereix una adaptació especialment conscient del seu públic receptor, ja que els infants no acostumen a tenir coneixements previs d'altres cultures que els permetin interpretar determinats conceptes culturals per si sols.

D'altra banda, el treball també ha aprofundit en la traducció de les onomatopeies japoneses, que són un dels elements més característics d'aquesta llengua. L'estudi dels fragments d'aquest grup ha permès observar que hi ha moltes onomatopeies en japonès que no tenen un equivalent directe en català, sobretot les relacionades amb les emocions, les sensacions i les maneres de moure's. És per aquest motiu que la traducció d'aquestes expressions sovint ens porta a reformular el text i a prendre decisions que van molt més enllà de simplement traslladar paraules.

Finalment, el tercer grup ha permès analitzar els problemes que es relacionen amb el registre i amb la caracterització dels personatges a través del seu llenguatge. Els fragments que s'han estudiat han mostrat que el japonès disposa de nombrosos recursos per expressar la formalitat, la proximitat, la jerarquia social o fins i tot la personalitat dels personatge, i molts d'aquests no tenen cap equivalent exacte en català. Les seves expressions i altres aspectes concrets del seu parlar són les que relacionen als personatges a un grup concret, transmeten una personalitat determinada i posen de manifest les seves emocions. Ja que cal conservar la imatge que el personatge vol transmetre, cal que com a traductors siguem capaços de saber reconèixer i interpretar la intenció de l'autor.

Pel que fa a les tècniques de traducció utilitzades, les que han aparegut amb més freqüència han estat la compensació, la creació discursiva, l'amplificació i la transposició. La compensació ha sigut especialment útil en els casos en els què el català no permetia o es dificultava reproduir exactament l'efecte sonor o emocional de l'original japonès al mateix punt del text. Això ha obligat a traslladar aquest efecte a altres parts de la frase o a altres recursos expressius. La creació discursiva també ha tingut un paper molt important, especialment en la traducció de les onomatopeies, ja que ha permès construir expressions noves capaces de conservar la musicalitat i l'oralitat pròpies de la literatura infantil en japonès. Aquest ús tan freqüent de la creació discursiva demostra que la traducció infantil també requereix de molta creativitat i flexibilitat per part del traductor.

Al mateix temps, l'amplificació i la transposició han estat recursos recurrents perquè moltes expressions japoneses no es poden traslladar literalment al català sense perdre naturalitat o comprensibilitat. Tanmateix, el treball també ha permès observar que una explicació excessiva, a més de que potser que no sigui possible, pot perjudicar el ritme narratiu i allunyar el text de les capacitats del lector infantil. Per aquesta raó, en nombroses ocasions s'ha prioritzat conservar l'efecte i la funció del fragment abans que reproduir-ne exactament la forma original.

Per concluir, aquest treball ha demostrat que la traducció de la literatura infantil japonesa al català exigeix molt més que només coneixement lingüístic. El traductor ha d'actuar també com a mediador cultural i narratiu i prendre constantment decisions sobre què adaptar, què explicar i què conservar. A més, l'estudi realitzat confirma que una perspectiva funcionalista resulta especialment útil en aquest àmbit, ja que ens fa prioritzar les necessitats del lector infantil i així poder garantir que els seus primers contactes amb una nova cultura siguin una experiència de lectura natural, coherent i adequada a les seves característiques com a lectors.

5. Bibliografia

5.1. Marc teòric

ARIÈS, P. (1988). *El niño y la vida familiar en el Antiguo Régimen*. Madrid, España: Taurus.[8]

BORTOLUSSI, M. (1985). *ANÁLISIS TEÓRICO DEL CUENTO INFANTIL*. ALHAMBRA. [4]

CARRASCO, Y. (2023, 7 de desembre), Assistència massiva al Manga Barcelona. *RTVE notícies.* < Assistència massiva al Manga Barcelona >. [2]

COLOMER, T. (2009). *La formació del lector literari a través de la literatura infantil i juvenil*. Universitat Autònoma de Barcelona,. [7.1]

FERRER, M. L. (2018). La difusió de la cultura japonesa i les seves indústries: una perspectiva catalana. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 31-58.< La difusió de la cultura japonesa i les seves indústries: una perspectiva catalana - Dialnet>. [3]

FILLOLA, A. M. (2010). Función de la literatura infantil y juvenil en la formación de la competencia literaria. *Universidad Barcelona*. [10]

GIL-BARDAJÍ, A., & Presas, M. (2008). Procedimientos, técnicas, estrategias: operadores del proceso traductor.

GREGORIO CANO, A. (2017). Problemas de traducción, detección y descripción: un estudio longitudinal en la formación de traductores. *Revista digital de investigación en docencia universitaria*, *11*(2), 25-49. [12]

HOLMES, J. S. (1972). The name and nature of translation studies. *Translated*, *2*, 67-80. [11]

LATHEY, G. (2015). *Translating children's literature*. Routledge.[6]

LLUCH, G. (2009). La literatura per a infants i joves: una proposta d'anàlisi. *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, (46), 117-119. [7.2]

MARCO, J. (2004). Les tècniques de traducció (dels referents culturals): retorn per a quedar-nos-hi. *Quaderns: revista de traducció*, 129-149.

NORD, C., (2009). El funcionalismo en la enseñanza de traducción. Mutatis Mutandis. Revista Latinoamericana de Traducción, 2(2), 209-243. [13]

PÉREZ, S. R. (1999). Reflexiones sobre la literatura infantil. *Educere: Revista Venezolana de Educación*, (6), 28-31.

SHAVIT, Z. (2009). *Poetics of children's literature*. University of Georgia Press.[9]

TABBERT, Reinbert. (2002). Approaches to the translation of children's literature: A review of critical studies since 1960. Target. 14. 303-351. 10.1075/target.14.2.06tab.[1]

VERMEER, H. J., & Chesterman, A. (2021). Skopos and commission in translational action. In The translation studies reader (pp. 219-230). Routledge.[5]

5.2. Marc pràctic

FERNÁNDEZ, I. M. M. (2025). El zorro Kitsune: mensajero, protector, tramposo y seductor. *Estudios Complutenses de Asia Oriental*, *1*(1), 15.

KUDO, M., HARA, C., HAO, W., & HAYASHI, M. (2024). *[私の彼氏は油揚げが好すき]*. NPO 多言語多読. https://tadoku.org/japanese/book/43170/

OGAWA, Mimei [小川未明]. (2025). *「[眠い町]」* (Shinomiya Reiko [篠宮令子], adapt.). Tadoku Free Books. 眠い町 - にほんごたどく

PERRAULT, C. (2024). *ロバの皮の女* (NPO 多言語多読, Adapt.; Jiao Jing, Illus.). Tadoku Free Books. https://tadoku.org/japanese/book/44994/